

A KIVÉTELES HATALOM ALAPFOGALMAINAK MIKROSZINTŰ ELHATÁROLÁSA

1. A kivételes hatalom alapfogalmainak mikroszintű elhatárolása

A kivételes hatalomról való gondolkodás alpha-ja az alapfogalmaknak az elhatárolása, vagyis az, hogy mit is értünk normál, különös és kivételes alatt. Ezen fogalmak meghatározása révén jóval árnyaltabb képet kaphatunk arról, hogy mit is érthetünk kivételes állapot alatt, mit is érthetünk kivételes hatalom alatt. Azonban eme lehatárolások szükségszerűen bonyolíthatják is az „egyszerű” alkotmányos képletet, mivel az elmélet részévé tehetik azokat az alkotmányon túli helyzeteket, viszonyrendszereket, hatalomgyakorlási metódusokat is, amelyek a kivételes állapot jelzőt magukénak követelik akkor, ha az állam létezése szempontjából keressük a normál, a különös és kivételes elhatárolását.

A kivételes hatalom fogalmi meghatározásához szükséges annak tisztázása, hogy mit is értünk általános vagy normál állapoton, és mit tekintünk különlegesnek, illetve mit kivételesnek. Szükséges feltárni, hogy a különös külön felosztás nélkül, generálisan – mint a normál állapottól eltérő helyzet – igényli a kivételes jelzőt is, avagy a kiváltó okok, azok hatásai és a szükséges, illetve alkalmazható eszközök szerint szükségképpen tovább kell bontani. Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy az alapfogalmi kört, vagyis a normál, a különös és a kivételes hármását meghatározza, és alapját képezze az állam létviszonyai szempontjából a normál, a különös és a kivételes elhatárolásának.

2. A létezés szintjeinek fogalmi elhatárolása

A normál, a különös és a kivételes definiálásához első körben szükséges vizsgálni a társadalom mikroszintjét, mivel ennek – vagyis az egyén és kisebb csoportjainak – megfigyeléséből kiindulva juthatunk el azokhoz a jelenségekhez, ahol a különös, – esetenként a kivételes – áttöri az általánost, és ezek sok esetben kauzális kapcsolatban vannak a makroszinttel (össztársadalmi), tehát vagy a makroszint különössége – kivételessége – eredményezi a mikroszint különösségét – kivételességét – vagy a mikroszint tömeges különössé – kivételessé – válása eredményezi a makroszint különösségét, kivételességét.

Az általános, a különös és a kivételes mikroszintű elhatárolásához mankót nyújtanak az egzisztencialista filozófusok vizsgálódásai, ugyanis e terület azt vizsgálja, hogy az ember életében hol húzódik meg a normál és különös helyzet határa, és arra az egyén miként reagál. Az egyes egzisztencialista filozófusok gondolkodásában megragadható az, hogy az emberi életnek van egy „monoton, egyhangú rendje”¹ amit azonban mindig kimozdít vagy megtör valamilyen életbeli esemény. Közös bennük az is,

---

¹ Kierkegaard, Soren Aabye: Az ismétlés. L'Harmattan Kiadó. Budapest, 2008. 57. o.

hogy azt mondják, hogy az egyén valódi képességeit, életképességét utóbbi eseményeknek a kezelése, ezek során tanúsított magatartása mutatja meg. Karl Jaspers tézisei szerint az ember szituációkban él. Ezek a szituációk változatosak és megváltoztathatóak, azonban a létünk jelentős részében bár az egymást követő szituációk nem feltétlen mutatnak azonosságot az azt közvetlenül megelőzővel, de maga a jog, a technika, a politikai cselekvés törvényszerűségei és sémái² előidéznek egyfajta tervszerűséget, ennek során a „létezés szituációban való lét, soha nem léphetek ki úgy egy szituációból, hogy ne lépnek át egy másikba”³.

Az általános ebből adódóan azon életszituációk egymásutánisága, amelyek tervszerűek, amelyeknek szabályszerű mechanizmusa van, s amelyeknek kisebb problematikáit az egyének közötti hétköznapi interakciók, vagy a jog általános szabályai rendezni tudják. Az is nyilvánvaló, hogy ez az általános létállapot az élet különböző stádiumaiban különböző mechanizmusokat követ, azonban minden stádiumban azonos a cselekmények általánosan kiforrott magja.

Az általános abból a szemszögből is megragadható, ahogy azt Jean-Paul Sartre teszi „Az Undor” című munkájában, ahol így ír: „Természetesen most már semmi világot nem tudok írni a szombati és a tegnapelőtti dolgokról, túl messze vagyok tőlük; mindössze annyit mondhatok, hogy sem az egyik, sem a másik esetben nem történt olyasmi, amit általában eseménynek szoktak nevezni.”⁴ Tehát az általános onnan is megközelíthető, hogy a különös hiánya állapítható meg, vagyis az eseménytelenség. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy nem zajlik az élet, hanem „minden, ami nem tudott járni, a helyén áll, ami pedig tudott, ment a maga útján...”⁵

A harmadik megközelítési módját az általános meghatározásának Soren Kierkegaard adja, mikor azt írja, hogy „... a kivétel azzal, hogy önmagát elgondolja, az általánost is elgondolja; azzal, hogy önmagát működteti, az általánost is működteti; és önmagán keresztül az általánost is magyarázza”.⁶ Ebből adódóan a különös létezése igazolja az általános létezését, és mivel a különös létezésének a célja, hogy visszatérjen az általánosba, így léte során sem tesz mást, minthogy meghatározza az általánost aszerint, ahova vagy amelybe vissza kíván térni, amikor létezésének illetően állapota már okafogyottá válik. Ebből következően az általános nem más, mint minden, ami nem különös. Az általános ezek egyhangú rendje, amely a jog, a technológia, a természet törvényei révén tervszerűvé és mechanikussá válik, amelyben rögzíthető események nem következnek be, de amelyet a különös/kivételes léte során óhajt és felvázol.

Ha elfogadjuk azt, hogy az általános létezését a különös létezése igazolja, akkor annak elfogadása és megállapítása, hogy az életnek van egy általános, törvényszerűségek által körülhatárolt mechanizmusa, azt teszi szükségessé, hogy rögzítsük: a különös létezése sem vitatható. Ebből a logikából kiindulva, az mondható, hogy a különös fogalma nem más, mint olyan rögzíthető és különleges élethelyzet vagy élethelyzetek sora, amelyet nem tud az általános törvényszerűségek révén kordában tartani a jog, a technológia és a természet

² Lásd bővebben: Bibó István: Az európai társadalomfejlődés értelme, In: Bibó István: Válogatott tanulmányok III. kötet. Magvető Kiadó, Budapest, 1990. 5-123. o.

³ Jaspers, Karl: Mi az ember? Filozófiai gondolkodás mindenkinek, Katalizátor Könyvkiadó, Budapest, 2008. 110.o.

⁴ Sartre, Jean-Paul: Az Undor, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1981, 6. o.

⁵ Kierkegaard: i. m. 57. o.

⁶ Kierkegaard: i. m. 101. o.

törvénye, és amelynek leküzdése, megoldása révén térhetünk vissza az általános életfolyásba.

Szükségesnek a fogalomnak az árnyalása, a további tisztázása, hiszen nem elégedhetünk meg annyival, hogy azt mondjuk, hogy minden, ami nem általános, az különös, ugyanis ez szükségszerűen maga után vonná, hogy minden, ami különös, az egyben kivételes is. A fenti negatív definíció alapján csak annyit állíthatunk, hogy különös minden, ami nem írható körül az általános életet behatárolható mechanizmusok fogalmaival.

A különös helyzeteket Jaspers határhelyzeteknek, Kierkegaard életstádium-váltásoknak nevezi; ezek szakadást jelentenek az élet folyamatosságában. A jaspers-i határhelyzeteket egy része – például az ember halála vagy szeretteinek halála, továbbá a létért folytatott harc egyes mélységei, a szenvedés egyes fokai, valamint a bűn –, ahogy Jaspers is kezeli, minden ember életében megjelennek. Viszont az egyes fokozatai ezeknek a határszituációknak már csak rendkívül kivételes helyzetekben jelentkeznek. Így nem adekvát, hogy az élet részét képezze például az erőszakos halál vagy a körülöttünk lévők tömeges elvesztése.⁷ Ekkor az élet mondhatni felfüggeszti erkölcsi szabályait és túllép az általánoson.⁸

A különös helyzetek ebből adódóan olyan különös szituációk, amelyek az emberi létből adódnak, annak immanens részét képezik, így a születés, halál, szenvedés és a hétköznapi életviteléhez kapcsolódó bűn. Ezeket különösként kell kezelni, nem részei a mindennapok mechanizmusának. Másfelől azonban, vannak olyan élethelyzetek, amelyek a különösön túlmutatnak, ezeket tekinthetjük kivételesnek, mivel nem szükségképpen részei az emberi életnek. Ilyennek kell tekintenünk a határhelyzetek közül többek között az erőszakos halált, a szülőnek a gyermek halálát, vagy a körülöttünk lévők tömeges elvesztését, a járványokat, a jelentősebb gazdasági válságokat, a háborút, egy terrorcselekményt vagy egy forradalmat is. A különös ezek mentén árnyaltabb és pontosabb fogalma a következő: olyan rögzíthető és különleges élethelyzet vagy élethelyzetek sora, amelyek immanens részét képezik az emberi életfolyásnak, azonban annak rendes menetét módosítják, átértelmezik vagy megszakítják, de ezek feloldása az általános törvényszerűségekből kikérgesedett.

Még mindig szükséges vizsgálni a kivételesnek nyilvánított határhelyzeteket, amelyekről eddig azt tudtuk megállapítani, hogy az nem szükségképpen része az emberi életfolyamatnak, azt jelentősen fenyegeti, torzítja és különöshöz mérten mondhatni megsemmisíteni igyekszik.

A kivételes határhelyzet esetében vizsgálni kell azok szociológiai és történeti beágyazottságát, ugyanis például önmagában az erőszakos halál vagy létharc erőszakossá válása, akár csak gazdasági értelemben is, nem szükségképpen eredményezi azt, hogy az általános élethelyzetekhez nem tartozó, a különös szintjét meghaladó szituációkat a meglévő törvényszerűségek, a normál jogrend ilyenén szabályai, kialakult gazdasági mechanizmusok ne tudnák mederben tartani.⁹

⁷ Jaspers: i. m. 118-136. o.

⁸ Kierkegaard, Soren Aabye: *Félelem és reszketés*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1986.

⁹ Erre hívja fel a figyelmet a büntetőeljárásokkal kapcsolatban Hautzinger Zoltán. Vö. Hautzinger Zoltán: *Eltérő büntetőeljárások*. In: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság: Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék. Debrecen, 2014. 164-181. o.; Hautzinger Zoltán: *Külföldiekkel szembeni büntetőeljárás? Miskolci Jogi Szemle 2019/különszám 349-358. o.*

Gondoljunk itt az általános jogrend legkivételesebb szabályaira; a jogos védelmi helyzetre, a végszükségre, vagy a katonai karakterű szervek¹⁰ kényszerítő eszköz használatának a jogára és ezen belül a fegyverhasználat lehetőségére. A jogos védelemmel kapcsolatban Sólyom László úgy fogalmazott, hogy „*a természeti állapot tér vissza azokra a pillanatokra, amíg az életek közötti választás situációja fennáll*”.¹¹ Tehát az általános jogrend elismeri azt, hogy vannak az életnek olyan határszituációi, amelyekben a kivételes helyzet feloldásához szükséges az egyén döntési terebélyének a jogszerű növelése. E helyzetekben a jogállami szabályozás keretein belül mozgunk. Ez szükségszerű, ugyanis, ha a jogszabályok nem tennék lehetővé ezekben a szituációkban a döntési lehetőségek kitérését, akkor minden olyan esetben, amikor a megtámadott kioltja a támadó életét, vagy az állam képviselőjében eljáró fegyveres közszolgálat az előírásoknak megfelelően történő fegyverhasználat során a jogellenesen cselekvő személy életét veszti, a saját életét és/vagy a társadalom rendjét védő személyt az általános szabályok alapján felelősségre kellene vonni és szankcionálni. Ezzel azonban megakadályoznánk a kivételes legfőbb rendeltetését, vagyis, hogy visszavezessen az általánosba. Emellett pedig az általános mechanizmust és az ahhoz kapcsolódó jogrendet is megkérdőjeleznénk. ezáltal „... *a társadalmi félelemek eskalálódnak... Ez persze egy negatív spirált eredményez. Minél inkább teszik ezt, annál nagyobb a zűrzavar és az erőszak, és minél nagyobb a zűrzavar és az erőszak, annál kevésbé képesek az államok a helyzet kezelésére, következésképp annál több ember vonja meg a bizalmát az államtól...*”¹² Így e határszituációk kivételes jellege nem megkérdőjelezhető, de ezek feloldhatók a normál jogrendi szabályokkal, vagyis nevezhetjük eme helyzeteket kvázi kivételesnek.

Emellett a kivételessel kapcsolatosan generálisan megállapítható, hogy a kivételes szituációkban a norma és a döntés viszonya megváltozik, és a mérleg nyelve a döntés irányába mozdul el. A jogállamban a döntés primátusa viszont csak annyiban áll, hogy e kivételes helyzetet a szükséges mértékben kezelni tudja vagy kezelni próbálja az egyén, vagy őt segítve az állam.

A kvázi kivételes olyan szituációk halmaza, amely olyan rögzíthető élethelyzet vagy élethelyzetek sora, amelyek nem immanens részei az életnek, annak kikérgesedett magvát támadják, torzítják vagy felszámolni kívánják, de eme szituációt az egyén kezelni próbálja a normál jogrendnek, a társadalmi interakcióknak, a gazdasági mechanizmusoknak a döntés irányába mozdított cselekvési lehetősége révén.

A határszituációk ellenben magukba foglalnak olyan élethelyzeteket, amelyek már nem feloldhatók a normál jogrend szabályai alapján. Ezek már ösztársadalmi hatásokat is kiváltanak. Ehhez viszont szükséges valamiféle interakció a mikro- és makroszint között. A mikroszint alkotója, vagyis az ember ugyanis „... *csak saját lendületében, mintegy saját hajánál fogva tudja kihúzni magát a semmiből és tud védekezni a semmi szakadatlan fenyegetése ellen... És az ember nemcsak magának és magáért felelős, hanem egyben mindig a másoknak és a másikért.*”¹³ Sartre bevezette az interszubsztitívumot – mely

¹⁰ Katonai karakterű szervek fogalmáról lásd bővebben: Farkas Ádám: A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe, létjogosultsága az állam és társadalom rendszereiben, *Hadtudomány: A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata*, 2012/elektronikus szám, 3-6. o.

¹¹ A jogos védelem problémája, Sólyom László párhuzamos indokolása a 23/1990. (X. 31.) Alkotmánybírósági határozat.

¹² Szigeti Péter: Vázlat a közbiztonság három dimenziójáról: világrendszer – nemzetállami szint és lokalitás, In: Szigeti Péter: *A valóság vonzásában, Jogelméleti és Jogtudományi Közlemények*, 2001/4. Forrás: <http://jesz.ajk.elte.hu/szigeti3.html> (Letöltés ideje: 2021.08.10.)

¹³ Störig, Hans Joachim: *A filozófia világtörténete*. Helikon Kiadó. Budapest, 2005. 483. o.

fontosságát a második világháború során értette meg –, amely révén az ember próbálja megismerni és alakítani a társadalmi, politikai életet, így a mikroszint szerencsés esetben aktívan reagál a makroszint eseményeire. Az ember ekkor annyit tesz, hogy „... amit meg kellett tenni, és amit a terror és lankadatlan fegyvere ellen meg kell majd tenniük, egyéni meghasonlásaik ellenére...”.¹⁴ azt megteszik, vagyis az egyén létezését önmagán túli érdekek fölé is emelik, kiemelve, hogy az egyén létezése társadalmi realitás is egyben, így az egyén is hatással van a közösségre, a társadalomra, emellett a társadalmi struktúra és realitás is alapvetően definiálja az egyén létezését is.

Az egyének életében a társadalmi realitásukból adódó eme kivételes szituációkat a normál jogrend által – annak tehetetlensége okán – generált alternatív jogrend hivatott feloldani, ahol – jogállami berendezkedés esetén – a jogállami minimumok fenntartása mellett a lehető legnagyobb amplitúdóra tágítják a döntés elsőbbségét a normához képest, hogy a kivételes visszatérhessen az általánosba. Az egyén létfenntartásával kapcsolatos döntési lehetőségei is előtérbe kerülnek; az ilyen határszituációkban nagy számúvá válhatnak a normán túli, azon kívüli húzóó döntési helyzetek, de végeredményében a fennálló jogi rend, valamint az erkölcs alapvető sarkkövei kötik ezt a döntést.

Számos olyan esetkör felhozható azonban (például forradalom, más államterületének megszállása stb.), amikor a normál vagy eme alternatív jogrend elbukik, és helyébe új hatalmi tényező lép, amely saját jogrendet generál, amelynek legitimitásáig a döntés primátusát csak a hatalmi érdek korlátozza, így mikroszinten az egyén döntésének mércéje a fennmaradás; a norma sarokköként való elfogadása, az alapvető erkölcsi követelmények feloldódnak az egyén létharcában, az igényben, hogy visszatérhessen az általános szituációk rendszerébe, vagyis az élet rendes folyásába. A közösségek esetében ez nem jelent mást, mint az interszubjektivitás által felülírt egyéni létharcot, amikor a közjó primátusa kerül a döntés középpontjába, nem elhallgatva azt, hogy esetlegesen a közjó sajátos definiálása a korábbi vagy a fellépő új hatalom önlegitimálását is jelentheti.

A fentiekből adódóan a kivételes nem más, mint olyan rögzíthető élethelyzet vagy élethelyzetek sora, amelyek nem immanens részei az életnek, annak kikérgesedett magvát támadják, torzítják vagy felszámolni kívánják, és amelyekkel szemben a normál jogrend eszközparkja, a szokásos társadalmi interakciók eredményesen nem tudnak fellépni, így a döntés lehető legnagyobb amplitúdóra tágítása mellett kívánják feloldani a kialakult helyzetet, amelynek célja, hogy a kivételes leküzdése, feloldása révén visszatérhessünk az általános életfolyásba.

Előzőek alapján tehát elkülönítünk különös, kvázi kivételes és kivételes szituációkat. Mindhárom esetben elmondható, hogy az egyén cselekményeinek, döntéseinek egyedüli célja, hogy az általános életfolyást vagy fenntartsa vagy abba visszatérleje a létét, eme döntés lehetőségeinek, kööttségeinek tereumaiban azonban rendkívüli mértékben eltérnek egymástól. Az általános életfolyamatba való visszatérés azonban egészében nem lehetséges, hiszen „...a külső környezeti változások befolyásolhatják a közösség milyenségét, és végső soron azt, mit is kíván az egyén”¹⁵ vagyis, a kivételes szituáció jellemvonásai alapvetően visszahatnak a mikroszintre, megváltoztatják annak összetevőit, egyes esetekben újrastrukturálják, így az abból való kilépés során mind az egyén, mind a közösség újfajta tapasztalati ismérvekre támaszkodva, a meglévő lehetőségei szerint reagál a kivételesre, és építi fel újra az általános, egyhangú rendet. Nem

¹⁴ Camus, Albert: A pestis, In: Köpeczi: i. m. 387. o.

¹⁵ Deli Gergely: Az eleven jog fájáról – Elmélet és történet a természetjog védelmében. MediUM. Budapest, 2018. 13. o.

megfelelkezve arról, hogy van, hogy maga a kivételes létezése során már definiálja az általánost, így a külső tényező még hatványozottabban nyúl bele az egyén önmaga által definiálni óhajtott általános mechanizmusába, és lényegében létrehoz egy általános egyhangú rend-sémát, amelyet az egyénnek szükségképpen követnie kell (lásd totalitárius rezsimék rend- és emberképét).

A kivételes emellett – de a kvázi kivételes is – nemcsak az egyénre és annak társadalmi közegére hat, hanem a jogra, jogrendre és végsősoron az államra is. Mivel „*ha a jog mint a társadalmi totalitás egyik részkomplexusa létezik, akkor nyilvánvalóan rá nézve is érvényes az a társadalomontológiai törvényszerűség, hogy létét, helyét, működését és hatását... a többi részkomplexussal való szakadatlan kapcsolata határozza meg,*”¹⁶ így a kivételes szituáció hatalmi, társadalmi, gazdasági jellemzői, az általa elképzelt és esetlegesen leképezni óhajtott általános rendi törekvései is visszahatnak a jogra. Így lényegében a jogon – és ezáltal az államon és állami intézményrendszeren – is leképeződnek a kialakult kivételes – kvázi kivételes – szituációk, tehát az állami, jogi létretegek is egyfajta módon lekövetik az egyén létretegeit, vagyis az államnak és jogrendnek is vannak – a normálon túli – különös, kvázi kivételes és kivételes határhelyzetei. Azonban utóbbiakat szükségképpen vizsgálni kell, és tovább kell bontani a normál (alkotmányos) jogrendhez való viszonyuk alapján.

Mivel a jog is a társadalmi totális egyik részkomplexusa, így arra a társadalom egyéb részintézményei és ott zajló belső folyamatok, továbbá a társadalmi totalitást befolyásoló külső tényezők ugyanúgy hatnak. Így amikor a társadalmi létezés mikroszintjén elkülöníthetőnek látszanak különböző határhelyzetek, és az interszubjektivitás okán ez makroszinten is megjelenni látszik, ebből adódóan a társadalmi totalitás részobjektumaként létrejött jog és állam létezésében is megjelennek ilyen típusú határszituációk. Így makroszinten is el lehet különíteni normál-, különös-, kvázi kivételes- és kivételes (határ)helyzetet. A mikroszint döntési rendszere alapvetően determinálva vannak a makroszint mechanizmusai és egy-egy társadalmi részobjektum, így a jogi- és állami intézmények által, és kizárólag legszélsőségesebb esetben terjeszkedik túl döntési lehetősége a jogi normán és végső soron az erkölcsi parancson. Addig a makroszint fel tudja oldani ezeket a határhelyzeteket, hogy vissza tudjon térni a normál működési keretek közé. Ehhez viszont a modern (jog)állam esetében alternálnia kell a normál működést biztosító jogrendet, állami intézményi mechanizmusokat, létrehozva így egy alternatív jogrendet, amelyben a döntés amplitúdója kiszélesedik, de a normál jogrend – jogállam esetében fellelhető – alappilléreiként funkcionáló intézményei ezt alkotmányos keretek közé helyezik.

Általánosságban kimondható, hogy az olyan határhelyzeteket, amelyek nem immanens részei a társadalom – a társadalmi totalitásból következően – a jog és az állam normál működésének, sőt kifejezetten azok kikérgesedett magvát támadják, torzítják vagy felszámolni kívánják, és amelyekkel szemben a szokásos társadalmi interakciók, a normál jogrend eszközparkja és az állam rendes működési mechanizmusai eredményesen nem tudnak fellépni, kivételes állapotnak nevezzük. Míg az erre reagáló alternatív jogrendet, amely a döntés lehető legnagyobb amplitúdóra tágítása mellett kívánja feloldani a kialakult helyzetet, azzal a céllal, hogy a kivételes állapot kihívásainak leküzdése, feloldása révén visszatérhessen az általános normál működési keretei közé, kivételes hatalomnak nevezzük.

¹⁶ Peschka Vilmos: A jog sajátossága. Akadémia Kiadó. Budapest, 1988. 33. o.

3. Összegzés helyett

Az emberi létezés határszituációi az interszubsztitívitás és a társadalmi totalitás egésze révén befolyásoló erővel bírnak az államra, annak egyes alrendszeire, így a végrehajtó hatalom tevékenységére, azon belül is az egyes igazgatási szervek működésére, valamint az igazságszolgáltatásra, a bírói decizió szintjére. A mikroszintű fogalmak elhatárolása előfeltételezi a megfelelően kimunkált állami kivételesség fogalmi meghatározásának megfelelőségét.

A normál és a különös elhatárolása, a különösön belül egy magnak tekinthető kivételesség meghatározása, annak mindenkorai szintje a társadalmi realitásokat is visszaigazolja. Az, hogy mi is számít normálnak vagy különösnek, azon belül pedig kivételesnek, az a társadalom morális, erkölcsi szintjét is visszatükrözi. Így nem elhanyagolható a történelmi determináltság sem. Ugyanis a történelmi körülmények, az aktuálisan bekövetkező események egyértelműen befolyásolják a normál és különös közötti határmezsgyét. Tehát amikor az általános vagy normál állapot fogalmát meghatároztam, akkor egy munkafogalmat alkottam meg, amelynek köszönhetően a társadalmi totalitás és a történelmi állapotok vizsgálódási irányát kívántam megjelölni. A különös és kivételes fogalmi önmagukban, a megfelelő történelmi okfejtések és társadalmi folyamatok nélkül nem adnak tiszta képet arról, mit is jelentenek valójában a különleges és kivételes határhelyzetek az emberi létezésben.

A létezés egyes határszituációi, így a normál, a kvázi különös, a különös és a kivételes állapotok határai egy mozgó határvonalat jelentenek, amelyeknek a megállapítása a mindenkorai társadalmi realitásokon nyugszik. Tehát az általam megalkotott kivételes fogalma a vizsgálódás keretét adja, nem pedig a vizsgálat eredményét. A határ eltolódása nemcsak azt jelenti, hogy egyes történelmi időszakokban máshol húzzuk meg a határokat a normál, a különös és a kivételes között, hanem azt is, hogy egyes élethelyzetek beépülnek a tapasztalások révén a normál vagy a különös megoldási mechanizmusába. Már ez is igazolja, hogy időközönként szükségesszerű a jogintézmény felülvizsgálata, a tapasztalások átültetése a jogi szabályozásba.